

Egypten efter Nasser

Om de döda inget annat än gott, denna aktningfulla inställning iakttog de flesta kommentatorer efter president Nassers död, skriver dr jur Laszlo Hámori i denna artikel. Något undantag fanns. Han själv försöker inte att dölja, att han bedömer Nassers uppträdande på den egyptiska arenan som en olycka. Den militärregim, som på sin tid störtade kung Faruk, såg på goda grunder som sin närmaste uppgift att genomföra trängande inrikespolitiska reformer. Nasser ägnade sig åt utrikespolitik. Han ingrep i alla arabstater med alla tänkbara medel och företrädde i allmänhet panarabiska tankegångar. Hans efterträdare har, som ett resultat av hans politik, ej kunnat tillträda utan att först ha godkänts i Moskva. Man bör nu vänta en återgång mot lösandet av inrikes problem och kan hoppas att de militära äventyrens tid är slut. Nasserismen var en myt, men den kommer att glömmas, tror författaren.

De mortuis nil nisi bene – om de döda intet annat än gott – denna pietetsfulla sentens kan i högsta grad sättas i samband med den egyptiske diktatorns plötsliga död. Massmedia, även i Västvärlden, producerade patetiska nekrologer, som talade om »den store arabiske ledaren», som »strävade efter att förena det arabiska folket» och som »var den ende som kunde åstadkomma en fredlig lösning» i Mellerta Östern.

Här och där, liksom inom parentes, anmärktes att Nasser begick några misstag under sin politiska karriär, men anmärkningarnas klang var som om skribenterna ville säga att ingen, inte ens den bäste kan vara felfri. Typiskt för stämningen var att även israeliska kommentatorer använde en dämpad, nästan sörjande ton. Endast den gamle Ben Gurion vågade säga rent ut: »Han var världens störste lögnare.» Men gamlingen är känd som varande ett råskinn.

Det skulle vara för tidsödande att ens försöka utreda ur vilka faktorer detta allmänna hyckel uppstått. Kanske är det helt enkelt så att man alltid blir berörd när Clios vingslag hörs.

Att spela på instinkterna

Militärkuppen i Egypten år 1952 mot kung Faruks regim hade som målsättning huvudsakligen inrikes, politiska och sociala reformer. Avskaffandet av det feodalistiska pascha-väldet, genomförandet av en jordreform, planer på industrialisering och på utbyggande av skolsystemet skapade

sympatier för militärregimen i Västvärlden.

Faruk-regimen efterlämnade två problem av utrikespolitisk karaktär: Sudanfrågan och de brittiska truppernas närvaro vid Suezkanalen. General Naguib, militärjuntans dåvarande ledare, försökte lösa dessa problem med fredliga medel. I februari 1953 undertecknades en överenskommelse mellan Egypten och Storbritannien om Sudans självständighet, och förhandlingarna pågick också om evakueringen av brittiska trupper från kanalzonen. Mitt under dessa förhandlingar, i februari 1954, störtade Nasser Naguib och övertog makten. Som Humphrey Trevelyan, Storbritanniens dåvarande ambassadör i Kairo, skriver i sin bok »The Middle East in Revolution» var Nassers första åtgärd att sätta i gång gerilla-aktioner mot de brittiska trupperna i kanalzonen. Trots detta fula trick undertecknades ett brittiskt-egyptiskt fördrag i oktober 1954 om kanalzonen evakuering. En månad senare undertecknades också en egyptisk-amerikansk överenskommelse om en 40 miljoner dollars hjälp för Nasser-regimen.

Vägen stod öppen för Nasser att fortsätta ett fredligt utvecklingsarbete i Egypten. Det visade sig dock så småningom att Nasser valde en helt annan väg. Det största politiska partiet, Wafd, upplöstes strax efter militärkuppen 1952, och 1954 eliminerade Nasser först kommunisterna och några månader senare även den religiösa-politiska rörelsen, Mohammedanska brödraskapet. Den organiserade oppositionen förintades, men Nasser hade inte skaffat sig

tillräckligt stor popularitet och auktoritet hos de breda massorna. Och ingen visste bättre än han, hur lätt en härskare eller militärdiktator som saknar stöd från massorna kan störtas.

De långsamma och endast på lång sikt verkande ekonomiska och sociala reformarbetena lovade inte att entusiasmera egypterna för Nasser. För att befästa sin diktatorställning valde han metoden att appellera till massornas låga, chauvinistiska instinkter. Det latent hatet mot engelsmännen och de revanschistiska tankegångarna mot Israel hos det egyptiska stadsproletariatet och den lägre medelklassen värmdes upp till kokpunkten av den propagandapparat som Nasser lät organisera med hjälp av tyska nazifyktingar. Panarabismen, den arabiska enheten blev den nasseristiska ideologins viktigaste element, en inte mindre orealistisk och reaktionär tanke än pangermanismen eller panslavismen. Nassers senare ideologiska paroll, arabsocialismen, påminner också om nationalsocialismen.

Det nasseristiska arvet

Det skulle bli för långt att försöka räkna upp Nassers utrikespolitiska handlingar. Man kan nämna organiseringen av feydayin-sabotörerna mot Israel 1954, inbördeskriget i Jemen, de otaliga sammansvärjningarna i Syrien, Libanon, Saudi-Arabien och i andra västasiatiska och afrikanska länder, och slutligen sexdagarskriget. Man kan inte heller avsluta listan med juni 1967. Även efter det totala nederlaget kunde Nasser inte tygla sitt prestigebe-

gär; han fortsatte med sitt intrigspel och hjälpte officerarna i Sudan i maj och i Libyen i september 1969 att genomföra militärkupper och överta makten.

I tidskriften Time's nummer den 12 oktober finns en kort historia som belyser Nassers politik. Robert Anderson, medlem i den dåvarande Johnson-administrationen, avlade en visit hos Nasser 1966. Vid samtalet sade Mr Anderson: »USA:s regering har fått klagomål från varenda arabregering om era agents omstörtande verksamhet.» Nasser svarade med illa spelad överraskning att säkerligen fanns åtminstone en eller två stater där det aldrig gjorts något försök. »Mr President, det finns inga undantag», sade den amerikanske politikern.

Den sexton år långa, oavbrutna äventyrspolitiken efterlämnade ett enormt passivsaldo i Nassers arv. Årsinkomsten per capita i Egypten var 1966 inte mer än 190 \$ och den låga siffran sänktes ännu mer efter sexdagarskriget genom förlusten av oljekällorna på Sinaihalvön och oljeraffineriet vid Suez. Att hålla armén i ständig krigsberedskap sedan fyra år kostar också stora summor. Egypten har blivit tvunget att begära ekonomiskt stöd från Saudi-Arabien och Kuwait, samt ta militär utrustning på kredit från Sovjetunionen. Hur stora Egyptens skulder hos Moskva är har aldrig blivit offentliggjort, men att det gäller många hundra miljoner dollar kan man räkna med. Dessa förpliktelser inskränker den nya egyptiska ledningens politiska och ekonomiska rörelsefrihet.

Egypten är i dag omgivet av fientligt

sinnade arabstater – kanske bortsett från de sudanska och libyska militärjuntorna. Dessutom är Gazaremsan och Sinaihalvön under israelisk ockupation och sovjetiska soldater skyddar landet vid Suezfronten. Utrikesminister Riad och chefredaktör Heikal har yttrat många gånger att det ej finns någon spricka i Egyptens suveränitet. Faktum är att de egyptiska politikerna såg sig tvungna att förhandla med den sovjetiske regeringschefen Kosygin innan de utsåg Nassers efterträdare.

Arton år efter störtandet av den korruperade monarkin är bilden av Egyptens sociala situation föga uppmuntrande. Jordreformen kunde ge små jordbitar endast till en bråkdel av lantbruksproletariatet, och inte heller de som fick ett stycke mark erhöll modern utrustning. Den förstatligade och statsgrundade industrin – som i de flesta andra länder – arbetar med förlust och producerar dåliga varor. Massornas försörjning med livsmedel, kläder, husrum och sjukvård är ytterst bristfällig. Och analfabaternas procenttal är 75 efter Nassers sextonåriga herravälde, samtidigt som nativiteten är bland de högsta i världen. Kanske det enda som man kan värdera helt positivt bland Nassers åtgärder är byggandet av den stora Assuan-dammen.

Reformpolitik i stället för nasserism

Den nye egyptiske presidenten Anvar es-Sadat försäkrade det egyptiska folket att han ämnar fortsätta Nassers politik, men detta yttrande var inte mer än en komplimang åt den döde diktatorn. Även om

den nya kollektivledningen ville, kunde den inte fortsätta med de nasseristiska metoderna.

Mahmoud Fawzi, den nye ministerpresidenten, höll ett tal vid sitt tillträde i ämbetet, i vilket han sade att Egyptens första fiende inte heter Israel utan okunighet. Fawzi lovade att han skulle göra allt för att utveckla landets skolsystem och att höja folkets kulturstandard. Detta tal var så onasseristiskt att man kan uppfatta det som en dom över den döde diktatorn.

Statspartiets nye ordförande Abdel Mohsen al-Nour talade vid partistyrelsens möte också om sociala reformer och nödvändigheten av ekonomins utveckling. Ingen av de nya ledarna har upprepat Nassers löfte om slutsegern, Israels förintelse och den arabiska enheten. Det enda man kunde höra om utrikespolitiken och krigsläget var om förlängning av vapenstillståndet och fredsförhandlingarnas början under ambassadör Jarring.

I Egyptens nuvarande trängda läge bör det ledande triumviratet upphöra med militära och utrikespolitiska äventyr. Inte heller Moskva skulle tillåta ett nytt krig i Mellersta Östern vilket lätt skulle kunna leda till en allvarlig konfrontation med USA. Vad Moskva nu strävar efter är med all sannolikhet att stabilisera sina ställningar som skaffats i Mellersta Östern med stor möda och ännu större kostnader – och tack vare Nassers politik.

Moskva räknar inte endast med amerikanernas närvaro i Mellersta Östern utan även med kinesernas långsamma, men tyd-

liga terrängvinster där. Folkfrontgerillan i Jordanien och Libanon samt gerillarörelsen i sydarabiska Dhofar lever av kinesiskt stöd. Den irakiska regeringen tillåter att kinesiska vapensändningar lossas i Bashras hamn och transporteras vidare därifrån. Även i Sydjemen har Peking skaffat sig inflytande. Vidare oroligheter, omstörtningar och komplotter i arabländerna skulle tjäna kinesernas intresse mer än ryssarnas.

Det mest sannolika är alltså att Nassers efterträdare kommer att följa en mer realistisk och på inrikes problem koncentrerad politik parallellt med en strävan efter en politisk lösning av konflikten med Israel.

Irritation och överbud

Det skulle vara en betydande förenkling att skriva allt av ondo i Mellersta Östern på den döde egyptiske diktatorns räkning. Och naturligtvis kommer inte Nassers försvinnande från scenen att medföra några plötsliga och radikala ändringar i det kroniskt oroliga politiska mönstret i arabländerna. Militärjuntorna i Irak, Sudan, Libyen och Syrien, som styr dessa länder med terrorismetoder, kommer att fortsätta sitt spel – tills andra militärjuntor störtar dem. Dock innebär Nassers och nasserismens död vissa förändringar i arabvärlden, även i dessa länder, och man får hoppas till det bättre.

Under Nassers tid organiserade egyptiska agenter större eller mindre grupper, mestadels bestående av yngre officerare och intellektuella, i alla arabländer. Även hos massorna lyckades den egyptiska pro-

pagandan inpränta Nasser som ett slags Messiasgestalt som efter att ha besegrat imperialisterna och sionisterna skulle bringa lycka och rikedom åt varenda arab.

De nasseristiska gruppernas legala och illegala verksamhet och de ständiga propagandakampanjerna från Kairoradion höll de makthavare, som ej ville underordna sig Nasser, i permanent otrygghet. Olika slags sammanstötningar mellan de panarabiska nasseristerna, de självständighetsbevarande nationalisterna och de olika vänsterradikalerna blev vardagsmat i de flesta arabländernas politiska liv.

För att kunna utjämna Nassers paroller använde sig makthavarna i arabvärlden av överbudstaktik: de ropade ännu högre och ännu mer demagogiskt mot imperialisterna, sionisterna och om den arabiska enheten. Ingen ville stanna efter när det gällde vapenskramlet. Denna konstgjorda, giftiga atmosfär tjänade också till att rikta massornas uppmärksamhet bort från de äkta och olösta problemen inom landet: de fick cirkus i stället för bröd.

Även om den nya egyptiska regimen ville fortsätta med det nasseristiska undermineringsarbetet i de enskilda arabländerna, skulle det inte längre fungera med sin gamla intensitet, nu utan Nasser. Mest troligt är dock att det blir arbetslöshet bland politiska agenter i Egypten.

Den ständiga nasseristiska irritationens avtagande kommer säkerligen att lugna stämningen i arabländerna. Vissa, för närvarande ännu ganska svaga tecken kan redan skönjas här och där på tillnyktring. Den irakiska ledningen tillät inte de irakiska trupper som är stationerade i Jordanien att ingripa i inbördeskriget mellan armén och gerillan. Rykten om att de irakiska trupperna skall återkallas från Jordanien hörs också. I Syrien blev den mest krigiska gruppen inom det regerande Baathpartiet avpolleterad. Det var den gruppen som skickade syriska pansareheter över den jordanska gränsen under inbördeskriget.

Att Heathregeringen i London har beslutat att tills vidare låta brittiska trupper stationerade i de sydarabiska schejkdömena stanna, tjänar också till att lugna sinnen i detta inflammerade område. Irak, Iran, Saudi-Arabien och Kuwait som har haft ambitioner på den oljerika kustremsan måste minska sina ambitioner.

Dock finns det och kommer att finnas tillräckligt många krutdurkar kvar i Mellersta Östern, av vilka palestinagerillans existens och verksamhet kanske är den mest explosiva. Att eliminera denna fara blir en hård nöt att knäcka för de jordanska och libanesiska, men även för de egyptiska och syriska regeringarna.